

Landskabets form

Ved isens tilbagetrækning efter sidste istid for over 12.000 år siden skabtes det landskab, som vi ser i Gentofte i dag.

Størsteparten af Gentofte Kommunes areal fremstår som et jævnt bølget morænelandskab, der er profileret af enkelte markante dalstrøg. Den mest iøjnefaldende dal strækker sig fra Klampenborg, syd om Dyrehaven og Ermelunden og videre vestpå mod Lyngby Sø. Der er tale om en tunneldal, der oprindeligt blev formet som et flodleje af afstrømmende smeltevand under isen.

Et mindre markeret dalstrøg løber nord-syd fra Ermelundslavningen via Hundesømosen og Sønder sø til Gentofte Sø og videre frem til Utterslev Mose med en østlig afstikker til Emdrup Sø. Her var tidligere et stort sammenhængende moselandskab, hvis lavtliggende vådområder i dag kan erkendes bl.a. via tilstedeværelsen af Gentofte Rende.

Efter istiden var Jylland og øerne sammenhængende med Skåne i den såkaldte fastlandstid. Østersøen var en indlandssø med fersk vand. Landområderne havde hævet sig, efter de var befriet fra isens

enorme tryk. I slutningen af fastlandstiden og ved overgangen mellem jægerstenalder og bondestenalder blev klimaet mildere, og den resterende is længere mod nord begyndte også at smelte. Da havet på grund af tilførslen af smeltevand steg hurtigere end landhævningen, betød det, at de lavestliggende arealer kom under vand. Stenalderhavets stigende vandstand medførte blandt andet, at tunneldalen fra Klampenborg og vestpå blev oversvømmet.

Denne 'Klampenborg Fjord' nåede frem til, hvor Galopbanens arealer er beliggende i dag. I fjorden hævede sig mindre øer og holme, som stadig er synlige, blandt andre Bloksbjerget.

Efter afsmeltningen hævede landskabet sig imidlertid fortsat. Efterhånden kom stenalderhavets kystkrænter til at stå lidt inde i landet, adskilt fra vandet af et lavt liggende marint forland.

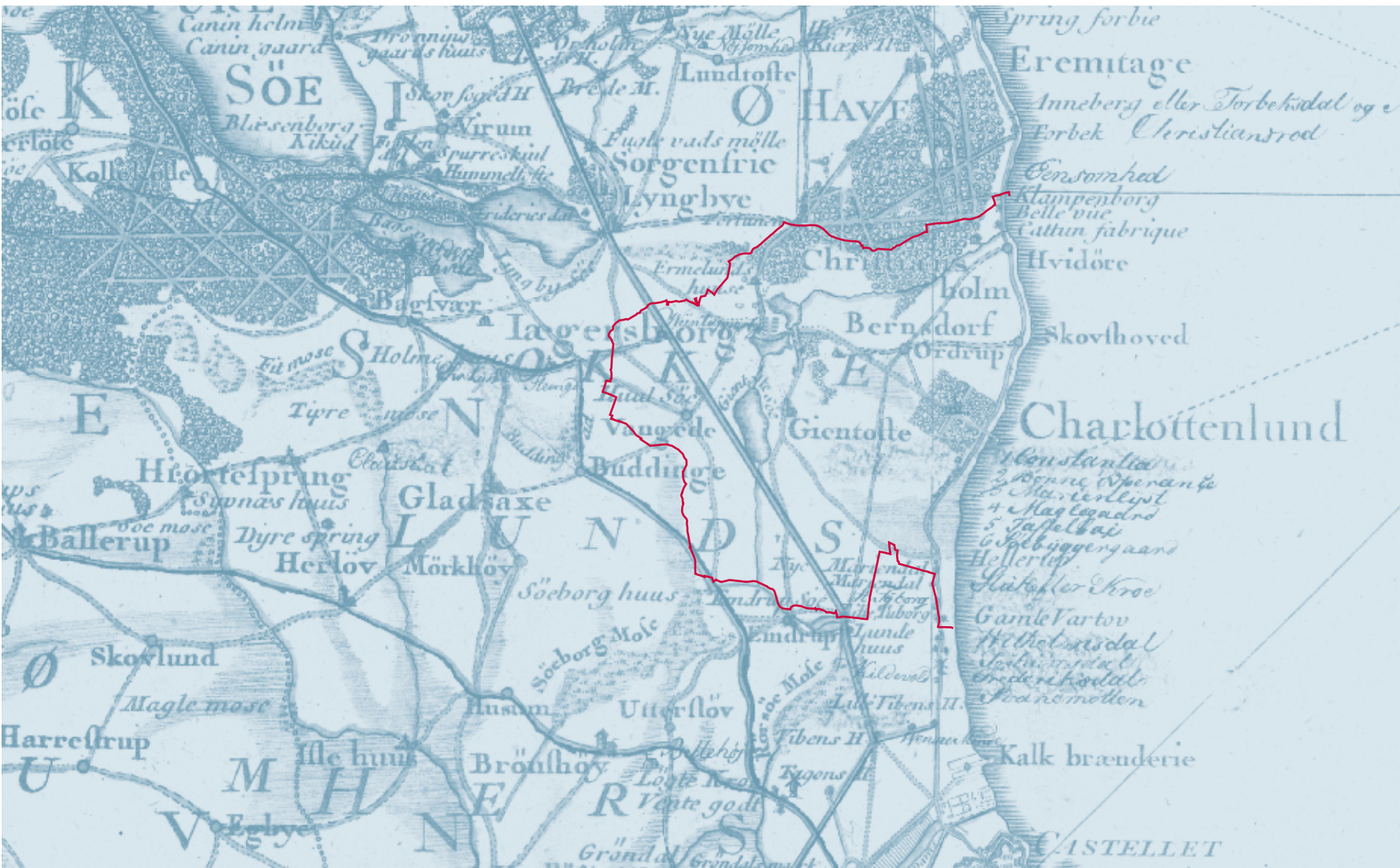
Kystskrænterne står stadig særdeles tydelige i landskabet og kan blandt andet ses umiddelbart vest for Strandvejen gennem Skovshoved. Fra Traverbanevej og til Tuborg følger Strandvejen i det store og hele stenalderhavets kystlinie.

Galopbanen ligger midt i stenalderhavets 'Klampenborg Fjord'.

Ermelundssletten ligger lavt med skovbryn til alle sider.

Videnskabernes Selskabs Kort fra 1768. I Gentofte Kommune ses tydeligt Gentofte Sø, Charlottenlund Skov med Jægersborg Allé, Lyngbyvejen eller Kongevejen, landsbyerne Vangede, Gentofte og Ordrup samt fiskerlejet Skovshoved.

Landskab og bebyggelse

Mange bemærker ikke Gentoftes afvekslende landskab, når de færdes i kommunen. Bygninger, træer og planter har sløret terrænformerne, og de menneskeskabte ændringer gør det vanskeligt at erkende det oprindelige landskab.

Mange lavbundsarealer er tørlagte, og mange vandløb er lagt i rør. I Klampenborgdalen løb Hvidørebækken eller Enghaverenden tidligere ned til Øresund. Til Gentofte Sø løb Brobækken. De er ligesom de gamle skelbække, Vangede Rende mod Gladsaxe og Rosbækken mod København, lagt i rør. Alene Gentofte Rende, den tidligere Ellebæk, kan stadig ses.

Anlæg af vej- og banedæmninger har forandret landskabets udseende. Det er sikkert kun de færreste, der er opmærksomme på, at Jægersborg Allé fra kaseren til Bernstorffparken, er anlagt på en dæmning tværs over den oprindelige Hundesø og Søndersø.

Det voldsomme byggeri, der fandt sted udenfor Københavns volde på brokvarterne i sidste halvdel af 1800-årene, betød stor efterspørgsel efter mursten. Mange nye teglværker skød op i byens omegn, ikke mindst i Gentofte. De store landskabsændringer, der var en følge af lergravningen, dannede baggrund for etablering af industriområdet nord for Vangede og den senere bygning af de store trafik anlæg - Lyngbyvejen, Helsingørsmotorvejen, Motorringvejen og Nordbanen. Ved anlæggelsen af Gentofte Stadion har man udnyttet lergravens profil i sportsanlæggets opbygning.

Det oprindelige landskabs udseende og form bliver dog ikke altid udvisket. Det kan også tydeliggøres af de menneskeskabte projekter. For eksempel følger de store veje og jernbaners linjeføring i almindelighed princippet om 'den mindste modstand'. Det vil sige, at anlæggene er søgt placeret, hvor der var færrest udsving i terrænet. Fx er både Lyngbyvej og Bernstorffsvej anlagt efter en ret linje på et næsten vandret terræn. Hvorimod Strandvejen bugter sig ved foden af den gamle kystskrænt. Også ved gravhøjes, kirkers, vandtårnes og forsvarsanlægs placering er der taget udgangspunkt i den oprindelige terrænform.

Skov og strand har i Gentofte Kommunes historie altid været betydende lokaliseringsfaktorer. Dyrehaven og øresundskysten har tiltrukket såvel konger som almindelige mennesker. Begge spiller fortsat en stor rolle for oplevelsen af Gentofte Kommune, som de omslutter og afgrænser på hele strækningen mod nord og øst. Dyrehaven og øresundskysten er tillige væsentlige udflugtsmål for en stor del af Københavns befolkning.

Øresundskysten har altid været en afgørende lokaliseringsfaktor for bebyggelsen i Gentofte Kommune. Til venstre i billedet ses Strandvejens slyngede forløb frem mod Charlottenlund Skov og videre op langs kysten.

Københavns befæstning i Gentofte

Det er ikke uden grund, at Forsvaret i form af Generalstaben tidligere var den store kortproducent. Viden om landskabets beskaffenhed var naturligvis af yderste vigtighed for den militære planlægning.

I befæstningsanlægget, som sidst i 1800-årene blev etableret til forsvaret af København, udnyttede man simpelthen Gentoftes terrænprofil i forbindelse med et gigantisk oversvømmelsesprojekt, der skulle dække hovedstadens nordlige flanke.

Under indtryk af nederlaget i 1864 og Tysklands stadig stærkere stilling i Europa besluttede regeringen i 1885 at opføre Københavns nye befæstning. De store anlægsarbejder blev gennemført i løbet af de følgende år. Anlæggets forsvarsmæssige betydning varede imidlertid kort. Allerede i 1909 blev det besluttet, at landbefæstningen skulle nedlægges. Afviklingen fandt sted umiddelbart efter 1. Verdenskrig.

Den samlede landbefæstning lå i en stor bue uden om København. På det flade terræn vest for byen blev anlagt en 14 km lang befæstet voldgrav, Vestvolden, fra Avedøre Holme i syd til Utterslev Mose. Nord for København var terrænet mere kompliceret. Her skulle forsvarsanlægget først og fremmest bestå af et oversvømmelsessystem, der fyldte de eksisterende dale med vand. I en krigssituation skulle vandet ledes fra Furesøen, Bagsværd og Lyngby Sø, via et system af gravede kanaler, frem til Klampenborgdalen for at sætte hele strækningen fra Ermelunden til Bellevue under vand. Den såkaldte Nordre Oversvømmelse. Og fra Ermelunden over Hundesø, Søndersø, Gentofte Sø og Gentofte Rende til Utterslev Mose. Den såkaldte Søndre Oversvømmelse.

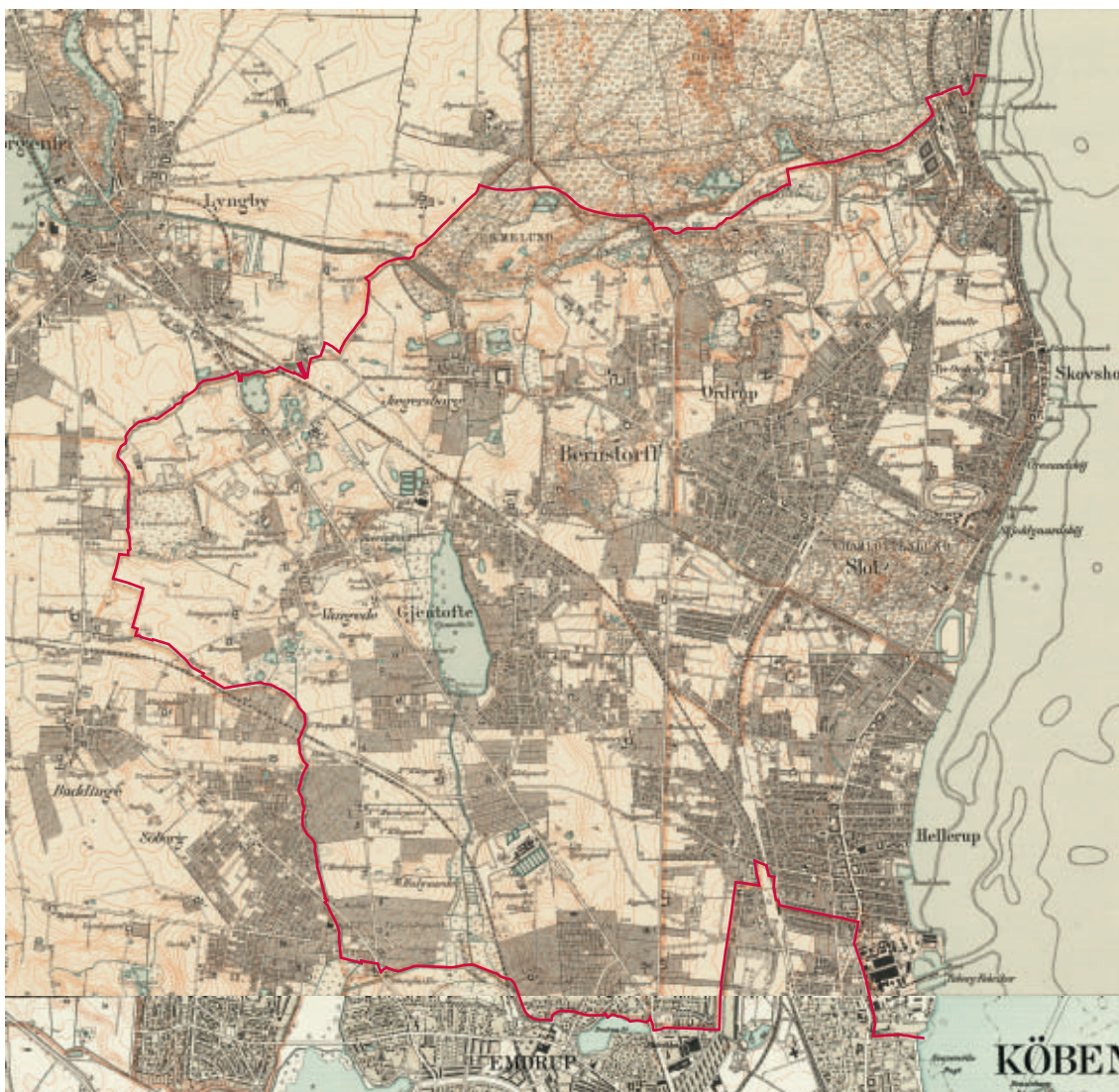
En tilbageskudt linje fulgte den nuværende Hvidørevej, der er anlagt i en tidligere forsvarskanal. Kanalsens tilstedeværelse forklarer den bemærkelsesværdige store højdeforskel, der er i terrænet ved rundkørslen i krydset mellem Hvidørevej, Ordrupvej og Christiansholmsvej. På dette sted var det nødvendigt at gennemskære en eksisterende bakke for at få forbindelse frem til Øresund.

Langs befæstningsanlægget anlagdes adskillige forter og batterier. Det store Garderhøj Fort var hovedhjørnestenen i forsvarets nordvesthjørne. Syd herfor lå bl.a. Vangede Batteri. Ved forsvarets højre flanke opførtes Christiansholms Batteri og Hvidøre Batteri. Sammen med Charlottenlund og Taarbæk Fort udgjorde de samtidig den nordligste del af søforsvaret.

Mange af disse anlæg er i dag udlagt som rekreative områder. Et enkelt anlæg fik en helt speciel anvendelse, idet arkitekt Mogens Lassen i 1930'erne opførte en række villaer på Christiansholms Batteri.

Det befæstede København under et tænkt angreb. På billedet ses Nordre Oversvømmelse fra Bellevue til Ermelunden og Søndre Oversvømmelse fra Ermelunden over Gentofte Sø til Utterslev Mose. Kongevejen fra København til Lyngby og Jægersborg Allé ses tydeligt midt i billedet. I det fjerne ses Amager før tillægget af Kalvebod Fælled. Efter tryk af Franz Sedivy, 1887. Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk Kommune.

Kort over Gentofte Kommune 1915. For den sydligste del dog i en rettet udgave fra 1961. På kortet ses tydeligt, at urbaniseringens tyngdepunkter i begyndelsen af 1900-årene lå omkring Charlottenlund og Hellerup.